

E = E (DE KUNST VAN EERLIJK)

Wim Voermans

Nou ja, als je het me zo op de man af vraagt: ik heb inderdaad moeite met Bram Moszkowicz. Niet alleen omdat het zo'n aanstellerige ijdeltuit is en omdat hij de Nederlandse taal zoveel geweld aandoet (archaïsch taalgebruik en hij rondt een zin nooit fatsoenlijk af – let er maar eens op). Niet alleen dat, maar ik vind het vooral niet *eerlijk* dat hij zijn sterrendom inzet om zaken te winnen. Hij heeft er de afgelopen jaren op allerlei manieren voor gezorgd dat hij eenvoudig toegang krijgt tot televisieshows en nu gebruikt hij die podia om zijn kant van de zaak uit te venten en de tegenpartij – wie dat ook zij – onder druk te zetten. Hij begrijpt wat 'high impact media presence' is en hij bespeelt het erg goed en soms nog grappig ook.

Oneerlijk. Dat was mijn eerste emotie toen ik hem voor de zoveelste keer hoorde los gaan bij Pauw en Witteman over veelgeplaagd rechter Schalken en het etentje met 'arabist' Jansen (wij vertellen onze kinderen tegenwoordig dat arabist 'nare man' betekent). En toen probeerde ik voor mezelf eens na te gaan – je bent nu eenmaal rechtswetenschapper of niet – waarom ik het eigenlijk zo oneerlijk vond. Dat viel nog niet mee. In wezen misdoet Moszkowicz niets. Hij bepleit de zaak van zijn cliënt en dient tegelijkertijd zijn praalzucht. Allemaal binnen de regels. En toch deugt het niet. Schalken, officieren van justitie, en andere tegenpartijen hebben niet op dezelfde voet toegang tot praat- en gezelligheidsshows. Moszkowicz zet oneigenlijke druk op de rechters en tast – door het voortdurende wrakingscircus – het gezag van de Amsterdamse rechtbank aan. Hij zou zich als jurist verantwoordelijker moeten opstellen.

Deze column gaat niet over celebrity-advocaat Bram, maar over het recht. Dit willekeurige voorbeeld maakte me duidelijk wat jullie misschien allang wisten of dachten te weten: recht is een uitdrukking van rechtvaardigheid of – voor de relativisten onder ons – ideeën over rechtvaardigheid. Wil je het recht begrijpen dan zal je moeten weten wat rechtvaardigheid is. Je kunt de eenvoudige route nemen en zeggen dat er zoiets als 'natuurrecht' of 'goddelijk recht' bestaat. Uitdrukkingen van rechtvaardigheid die er altijd al waren en altijd zullen zijn, los van de opvattingen van personen. Aan zoiets bovenmenselijks kan dan het bestaande recht worden getoetst. Maar eigenlijk is dat natuurlijk een soort truc. Rechtvaardigheidsgevoelens zijn niet onpersoonlijk, maar juist bijzonder persoonlijk. We worden geboren met een gevoel voor wat eerlijk en rechtvaardig is, het zit in onze genen (net als bij chimpansees, trouwens, dat is recentelijk onderzocht). Iedereen komt op de wereld met een ingeboren instinctief gevoel voor wat eerlijk of oneerlijk is. Restanten van het groepsinstinct dat is ingebakken in ons DNA. En voor wie dat niet gelooft, die moet maar eens dag op een crèche voor driejarigen meedraaien. Natuurlijk, we cultiveren die rechtvaardigheidsideeën in onze samenleving, en we proberen ze te rationaliseren, dragen dat uit in de opvoeding, maar dat doet er niet aan af dat gevoelens over wat eerlijk is ten diepste emoties zijn. Eerlijk = Emotie. Daarom stijgt onze hartslag en krijgen we een rood hoofd van verontwaardiging als we oneerlijk worden behandeld. Worden we van onrechtvaardige behandeling zelf ook onredelijk en opstandig. Aan de andere kant kunnen we leven met een beslissing die rechtstreeks tegen ons eigen belang indruist, zolang we maar het gevoel hebben dat die op eerlijke manier is bereikt.

Een ongemakkelijk inzicht: recht is niet veel meer dan de kunst van eerlijk, van emotie in beweging als het ware. Ook niet leuk voor de rechtswetenschap. Want dat is niet de manier waarop we het recht bestuderen. In wezen kijken we alleen maar naar de reflecties van die 'eerlijke'-emoties, zonder ooit serieus die emoties zelf te meten. Hoe worden die opgeroepen, hoe kan daaraan worden geappelleerd, wat er dan allemaal gebeurt? En wat te denken van rechtswetenschappers zelf? Zijn hun uitspraken nog wel serieus te nemen? Die lopen rond met een onzichtbare meetlat – hun eigen emotie – waarlangs ze het recht leggen. Dat vertroebelt natuurlijk de meting. Boven een rechtswetenschappelijk artikel zou eigenlijk niet moeten staan welke nevenfuncties de schrijver niet allemaal vervult, maar welke hartslag hij of zij had bij het schrijven van de verschillende paragrafen. En onder een uitspraak de pupillenverwijdering en bloeddruk van de raadkamerberaadslaging.

Ik hoop niet dat ik Bram Moszkowicz daarmee op ideeën breng.